

Warszawa, dnia 17 lipca 2023 r.

dr hab. Konrad Walczuk, prof. ASzWoj
Wydział Prawa i Administracji
Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Justyny Semenovič-Yashiny
pt. *Status prawny polskiej mniejszości narodowej na Litwie w świetle prawa*
międzynarodowego,

napisanej pod opieką naukową prof. dr. hab. Karola Karskiego,
na Wydziale Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warszawskiego

W związku z powołaniem w dniu 29 maja 2023 r. przez Radę Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Warszawskiego na recenzenta rozprawy doktorskiej Pani mgr Justyny Semenovič-Yashiny, zatytułowanej *Status prawny polskiej mniejszości narodowej na Litwie w świetle prawa międzynarodowego*, napisanej pod opieką naukową Pana prof. dr. hab. Karola Karskiego, niniejszym przedstawiam recenzję zawierającą jej

pozytywną

ocenę wraz z uzasadnieniem odnoszącym się do kwestii formalnych i merytorycznych.

1. Stwierdzenie ogólne

Aby zrealizować dyspozycje zawarte w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.) przedstawiona do zrecenzowania rozprawa doktorska musi zaprezentować ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie nauki prawne oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, natomiast jej przedmiotem ma być oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej. Należy uznać, że wskazane dyspozycje zostały – przy pewnych krytycznych uwagach – zrealizowane.

2. Ocena ogólnej wiedzy teoretycznej Doktorantki

Przedstawiona do zrecenzowania dysertacja pozwala pozytywnie ocenić ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w zakresie nauk prawnych. Co do zasady Autorka swobodnie porusza się w sferze tak regulacji prawnych, jak i orzecznictwa oraz literatury prawniczej, stwarzając wrażenie rozumienia ogólnych reguł rządzących teoretycznymi aspektami prawa – z punktu widzenia litery prawa, a także jej interpretacji i w efekcie praktycznej wykładni i zastosowania.

3. Ocena umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktorantkę

Sposób prowadzenia wyvodu, umiejętność zdobywania i wykorzystywania literatury przedmiotu oraz orzecznictwa, a także zdolność interpretacji przepisów prawnych uprawniają samodzielną pracę naukową przez Doktorantkę. W efekcie również omawiana poniżej oryginalność pracy jest na zadowalającym poziomie.

4. Ocena dysertacji

4.1. Formalna

Dysertacja pod względem formalnym jest zadowolająca. Edycyjnie prezentuje dobry poziom.

Językowa strona pracy jest jej najsłabszym elementem. Na pierwszy rzut oka widać, że Doktorantka wychowywała się w środowisku niepolskojęzycznym. Z jednej strony stanowi to usprawiedliwienie problemów językowych, z drugiej jednak z trudem przychodzi zaakceptowanie w rozprawie doktorskiej passusów typu: „Szczególne znaczenie polityczne mniejszości narodowych w Europie wynika z faktu, że w całej historii zbyt często były one przyczyną prześladowań [oczywiście były podmiotem, nie przyczyną prześladowań – przyp. KW]” (już w 2 zd. Wstępu, s. 7), „Taki wyłączny status mniejszości narodowych nie jest jednak uznawany za nierozsądny ani dyskryminujący większości członków społeczeństwa” (s. 11), „Obecnie diaspora staje się często po prostu synonimem diaspor lub mniejszości narodowej.” [czyżby automatyczny tłumacz? – KW] (s. 12), czy też nadal ograniczając się do Wstępu „Litwa była małym krajem, otoczonym przez silniejszych sąsiadów, z których odniosła liczne obrażenia” (s. 13) lub idąc dalej „W związku z tym argumentuje się, że oprócz niektórych szczegółowych kryteriów obiektywnych, **takich** jak kryteria wymienione w definicji Capotorti¹³, konieczne jest uwzględnienie kryteriów subiektywnych, **takich** jak pragnienie, aby członkowie **takich** grup zachowywali swoje cechy i chęć uznania **takich** osób za członków **takiej** grupy.” [pokreślenie KW] (s. 20), „Warto zauważyć, że wymuszone przeniesienie ludzi do wydalenia osób należących do mniejszości z terytorium, w którym żyją lub mają ten sam skutek, jak również brutalna sterylizacja, stanowiłoby poważne naruszenie statutu rzymskiego.” (s. 32).

Proporcje pracy zasadniczo zostały zachowane, wszystkie niezbędne elementy są w niej zawarte.

Pozytywnie należy ocenić wybranie bardzo klarownego tytułu dysertacji. Do uwag krytycznych można zaliczyć wskazanie wątpliwości odnośnie poprawności sformułowania tytułu rozdziału 3 „Utworzenie niepodległego państwa litewskiego. Sytuacja mniejszości

narodowych”. Być może uwzględniając treść tego rozdziału lepszym wyborem byłby tytuł „Sytuacja mniejszości narodowych w niepodległym państwie litewskim”? Również uwzględniając treść rozdziału 5 „Status prawny poszczególnych mniejszości narodowych na Litwie” wydaje się zbędne użycie w nim sformułowania „poszczególnych”. Jako niepotrzebne należy uznać wyodrębnienie podrozdziału „3.2.1.Kwestia obywatelstwa litewskiego”, skoro nie ma podrozdziału 3.2.2., lub za błędne zatytułowanie podrozdziału „3.2.Międzynarodowe uznanie państwa litewskiego a kwestia mniejszości narodowych”. Natomiast w podrozdziale „3.5.Postanowienia dotyczące mniejszości narodowych w międzynarodowych aktach prawnych obowiązujących Republikę Litewską” warto by było doprecyzować, że chodzi o „pozostałe” akty prawne wiążące Republikę Litewską. Zapewne praca w pewnym stopniu zyskałaby na klarowności, gdyby niewyszczególnione w Spisie treści śródtytuły z rozdziału 1, np. „Jakie grupy można zaliczyć do mniejszościowych według prawa międzynarodowego?” (s. 18), „Czy rdzenni mieszkańcy są uznawani za mniejszość?” (s. 20) przybrały formę podtytułów 1.1.1. itd., tym bardziej, że taka metoda posuwa do zastosowanej w Spisie treści. Ponadto rozważania ze s. 71-72 mogłyby zostać trochę rozbudowane i wyodrębnione w podrozdział dotyczący „zagadnień wstępnych”.

Bardzo dobrym pomysłem jest zakończenie rozdziałów Wnioskami. Szkoda, że zastosowano go jedynie w dwóch przypadkach.

Negatywnie należy ocenić sposób prowadzenia Wykazu skrótów, gdzie skróty zostały wykazane w przypadkowej kolejności (a nie alfabetycznie), z pozamerytorycznych powodów część z nich jest utworzona od angielskojęzycznych określeń, np. „UN – United Nations” i „OHCHR - Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights”, ale już „LN – Liga Narodów” czy też „OBWE – Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie” od określeń polskojęzycznych. Szczególnie odbiega od normy mieszanka polsko-angielska „EFHR – Europejska Fundacja Praw Człowieka”. Ponadto nie wszystkie (merytoryczne) skróty zastosowane w opracowaniu zostały wskazane w Wykazie, np. RE (s. 15), GA. Res. (przyp. 10), MOP (s. 32), WKŁ (s. 73), SK RL (s. 187), RE (s. 188), NSA RL (s. 189).

Przypisy nie zostały jednolicie i dobrze poprowadzone. Ponadto w przypisach konkretna publikacja bywa wskazywana jako „op. cit.”, choć wcześniej nie odwoływano się do niej i nie była opisana w przypisie (np. przyp. 7, 9).

W przypadku powoływania się na akty prawne niejednokrotnie brakuje wskazania publikatorów (np. przyp. 5, 52-54) lub są one przywołane w nie najwłaściwszej formie (np. przyp. 43). Warto także każdorazowo dokładnie wskazywać parametry przepisów, do których Autorka się odwołuje. Choć też niektóre przypisy są zbędne, skoro parametry zostały wskazane w tekście głównym (np. przyp. 23-39).

Nie zawsze podawana jest data dostępu do treści zawartych w internecie (np. przyp. 1). Zwłaszcza w przypadku pracy drukowanej nie wystarczy wskazanie (hiper)linku.

4.2. Merytoryczna

Punktem wyjścia do oceny pracy jest wybór jej przedmiotu. Opisanie i ocena tytułowego *Statusu prawnego polskiej mniejszości narodowej na Litwie w świetle prawa międzynarodowego* bez wątplenia jest zagadnieniem aktualnym, ciekawym i o znacznym znaczeniu praktycznym, co należy uznać za wybijający się atut. Niewątpliwie dodatkową pozytywną wartością jest zawarcie w niej informacji i ocen przedstawionych przez Autorkę znającej „z pierwszej ręki” praktyczne realia funkcjonowania polskiej mniejszości narodowej na Litwie. Jako przykład mogą posłużyć wnioski zawarte na s. 144-146, 178-179, 183, 186, 189-191.

W pracy naukowej z zakresu prawa należy szczególną wagę przykładąć do precyzji językowej, a tej brakuje w stwierdzeniach typu: „Po II wojnie światowej obserwujemy zaostrzenie kryteriów dotyczących uznawania przedstawicieli mniejszości narodowych, co uwidoczniła w 1953 r. Komisja Praw Człowieka” (s. 18) – nie znajdujemy tu, nawet w przypisach, doprecyzowania o którą, gdzie, w ramach czego działającą komisję chodzi i analogicznie o jakie konkretnie „Zgromadzenie Ogólne” wspomniane na s. 26; „W gruncie można znaleźć sytuacje, w których konkretna rdzenna grupa ludzi może być umieszczona w podobnej sytuacji do mniejszości i w ten sam sposób niektóre mniejszości, jak lud tubylczy, mogą mieć silne i długotrwałe relacje z ich ziemiami i terytoriami, które

zwykle związane są z samookreśleniem lud tubylczy.” (s. 21) – trudno tu się odnaleźć; „Problem bezpieczeństwa można rozwiązać poprzez stosowanie norm określonych w powszechnych i regionalnych traktatach dotyczących praw człowieka, w tym zasad dotyczących rejestracji dzieci w chwili urodzenia, prawa do obywatelstwa, niedyskryminacji w nabywaniu, zmianie i utrzymaniu obywatelstwa przez mężczyzn i kobiety oraz przyznawania obywatelstwa dzieciom. Konwencja o ograniczeniu bezpieczeństwa zawiera szczegółowe informacje na ten temat.” (s. 24) – czy rzeczywiście o „informacje” tu chodzi?; „Delegacja polska, która miała status oficjalny, określana jako narzędzie niemieckie, pozostawiła delegację litewską poza drzwiami konferencji, a jej kwestia [czyja? – przyp. KW] była omawiana przy ustalaniu granic państwa polskiego.” (s. 71); „Wielu litewskich Żydów uciekających przed bolszewikami znalazło się w Niemczech, Stanach Zjednoczonych i innych krajach Europy Zachodniej.” (s. 73) – Stany Zjednoczone trudno uznać za kraj Europy Zachodniej; „gdyby mniejszości narodowe były mniej lub bardziej równomiernie rozmieszczone” (s. 76) – jakiż sens ma taki zwrot w opracowaniu naukowym? Również określanie Konstytucji Republiki Litewskiej mianem dokumentu (np. s. 25), a nie aktu prawnego, nie jest właściwe.

Wątpliwe merytorycznie jest stwierdzenie unikające oceny charakteru wiążącego komentarza, przy jednoczesnym braku dokładnego wskazania źródła, gdzie tenże komentarz został zawarty: „Komentarz Grupy Roboczej ds. Mniejszości do Deklaracji Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych, ma duże znaczenie, ponieważ tłumaczy, jak interpretować istotne postanowienia tego dokumentu. Jeśli chodzi o obywatelstwo, stwierdza na przykład, że "choć obywatelstwo jako takie nie powinny być klasyfikowane jako rozróżnienie, które pozbawi niektórych osób lub niektórych grup osób korzystających z praw mniejszości przewidzianych w deklaracji, istnieje wiele innych czynników, które mogą być ważne w procesie rozróżniania praw, które różne mniejszości mogą domagać się".” (s. 22).

Jako ciekawe i stanowiące wartościowy punkt odniesienia również do współczesnych nam regulacji prawnych należy uznać opisy procedur przedstawione w podrozdziale 3.1.1. zatytułowanym „Kwestia obywatelstwa litewskiego” (s. 76-82). Również podrozdział

3.2. dotyczący stosunków etnicznych na Litwie po odzyskaniu przez nią niepodległości, być może wbrew pozorom, przedstawia znaczną wartość praktyczną (możliwą do praktycznego wykorzystania), co należy uznać za plus opracowania.

Także samodzielne (autorskie, choć również znajdujące postawę w literaturze przedmiotu i stosownych regulacjach prawnych i dokumentach, zwłaszcza międzynarodowych) oceny Doktorantki niewątpliwie należy ocenić pozytywnie. Jako przykład może posłużyć ta ze s. 144: „Kwestia ochrony mniejszości narodowych jest częścią szerszej dyskusji na temat „problemów Litwy z prawami człowieka”.³⁰³ Jak wskazano w tym raporcie i w niniejszej pracy, wydaje się, że od czasu przystąpienia do UE w 2004 r. sytuacja w zakresie praw człowieka w tym kraju uległa pogorszeniu. Może to być wzmocnione niskim poziomem świadomości praw człowieka na Litwie wśród decydentów, urzędników państwowych, sądownictwa, mediów i ogółu społeczeństwa, a także faktem, że państwo nie opracowało jeszcze skutecznych ram instytucjonalnych i prawnych dla ochrony praw człowieka.³⁰⁴”. Choć też niektóre oceny z racji dużej dynamiki relacji międzynarodowych, dodatkowo pobudzonej rosyjską agresją (pełnoskalowym konfliktem zbrojnym) wobec Ukrainy mogą tracić swoją aktualność. Na przykład stwierdzenie „że stosunki między Litwą a Polską w ciągu ostatnich 20 lat najwyraźniej nigdy nie były tak napięte” (s. 144).

Zdecydowanie pozytywnie należy ocenić pojawienie się w pracy w miarę konkretnych postulatów, np. zawartych w Podsumowaniu: „stwierdzić należy, że obecnie priorytetem byłoby uchwalenie przez litewskiego ustawodawcę ustawy o mniejszościach narodowych, która dawałaby pełne rzeczywiste gwarancje egzekwowania i ochrony praw przedstawicieli mniejszości narodowych oraz określałaby ich status prawny, zgodnie z obowiązującymi standardami międzynarodowymi” (s. 190).

Bibliografia zawiera dostateczną liczbę pozycji.

Recenzent z natury rzeczy najbardziej skupia się na mankamentach przedstawionej mu do zrecenzowania pracy i je też uwypukla w recenzji. Niemniej jednak dokonuje również ogólnej oceny – również merytorycznej, która znajduje odzwierciedlenie w ostatecznej konkluzji. A ta po uwzględnieniu całokształtu dysertacji mimo wszystko jest pozytywna.

Konkluzja

Stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska Pani mgr Justyny Semenovič-Yashiny, zatytułowana *Status prawny polskiej mniejszości narodowej na Litwie w świetle prawa międzynarodowego*, napisana pod opieką naukową Pana prof. dr. hab. Karola Karskiego, potwierdza posiadanie przez Doktorantkę ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie nauki prawne na zadowalającym poziomie oraz wystarczającą umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, zaś jej przedmiotem jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Tym samym rozprawa ta spełnia przesłanki wskazane w stosownych przepisach prawa.

W związku z powyższym wnoszę o podjęcie dalszych czynności w postępowaniu doktorskim.

